

K ZÁKONU O SOUSTAVĚ VÝCHOVY A VZDĚLÁVÁNÍ

FRANTIŠEK ZEMAN,

Ministerstvo školství a kultury

Na cestě ke komunistické výchově mládeže zaujme zákon o soustavě výchovy a vzdělávání, který v závěru minulého roku přijalo Národní shromáždění, významné místo tím, že se zaměřuje v souladu s perspektivou společenského vývoje daleko do budoucnosti a pokládá tak základy budování komunistické společnosti v oblasti ideové.

Komunistická společnost již přestává být snem. Její obrysy se rýsují stále zřetelněji také proto, že jsme již dosáhli první její fáze, socialismu, a že přistupujeme k budování již vyspělé společnosti socialistické s perspektivou přechodu ke komunismu. Uskutečňování dalšího rozvoje materiálně technické základny, zvyšování produktivity práce, nová organizace a metody výroby, stálé zesilování účasti pracujících a společenských organizací na správě státu a na řízení národního hospodářství a kultury kladou vysoké nároky na politickou uvědomělost, morální vlastnosti, vzdělání a odbornou připravenost i tělesnou zdatnost všech našich občanů. Tyto nároky může s úspěchem plnit jen všestranně rozvinutý a vzdělaný člověk — a zároveň také jen takový člověk může plně využívat stále rostoucího materiálního a kulturního bohatství společnosti k obohacování svého osobního života. Proto strana a vláda upírá pozornost celé naší společnosti nejen k otázkám dalšího rozvoje materiálně technické základny, ale i k otázkám výchovy mládeže a pracujících v duchu komunistických idejí. I na nás se vztahují slova s. Chruščova, pronesená na Všeruském sjezdu sovětských učitelů v červenci r. 1960, že zůstaneme-li pozadu s výchovou a vzděláním lidí, zpomalí se nevyhnutelně i další vývoj naší společnosti na cestě ke komunismu.

Při rozpracovávání úkolů XI. sjezdu KSČ vytyčil ÚV KSČ na svém zasedání v dubnu 1959 zásady revoluční přestavby našeho školství. Základním principem této přestavby je sepětí veškeré výchovy a vzdělávání se životem naší společnosti, s výrobou, s celou praxí budování socialismu a komunismu. Jen tak lze zajistit harmonický a všestranný rozvoj mládeže a pracujících a poskytovat jim vzdělání úměrné potřebám společnosti. Novému pojetí výchovy a vzdělávání musí nutně odpovídat i nová organizační struktura školské soustavy. Zákon o soustavě výchovy a vzdělávání vytváří organizační základnu a předpoklady k tomu, aby ideové principy přestavby mohly být plně uvedeny v život v novém obsahu a formách komunistické výchovy a vzdělávání mládeže a pracujících.

Nový zákon o výchově a vzdělávání má několik charakteristických rysů, které jej kvalitativně odlišují od zákonů, jimiž byl v minulosti upravován rozvoj našeho školství. Na první pohled je patrné, že nejde o zákon, který normativní cestou upravuje jen vzdělávání mládeže, jak to činily školské zákony z r. 1948 a 1953. Zákon o výchově a vzdělávání z r. 1960 se vztahuje nejen na výchovu mladé generace, ale na všechny pracující. Vytváří jednotnou soustavu všech institucí, které pečují o výchovu a vzdělávání člověka vyspělé socialistické společnosti od nejútlejšího věku až do vyspělosti a vlastně po celý život. Je to výraz skvělé ideje o neustálém vzdělávání člověka za komunismu, která vyjadřuje jak společenské potřeby této éry,

tj. potřebu hluboce vzdělané pracující masy příštích výrobců, konzumentů i tvůrců kultury, tak i skutečný humanismus komunistické společnosti, tj. plný a harmonický rozvoj každého jedince. Proto školský zákon zahrnuje do jednotné soustavy i výchovně vzdělávací instituce zřizované závody, družstvy i společenskými organizacemi, zrovnoprávňuje za určitých podmínek tyto výchovné instituce s institucemi státními a rozšiřuje tak síť škol a výchovných institucí, aby plně odpovídala požadavkům rostoucí touhy našich pracujících po vzdělání, a to rozmanitými formami a v rozmanitých oborech. Studium při zaměstnání, organizované ve státních i nestátních institucích, se tak stává rovnocennou formou studia.

Zákon však neřeší jen organizační jednotu všech výchovně vzdělávacích institucí. Vytváří i vnitřní jednotu soustavy výchovy a vzdělávání, která je dána tím, že v duchu ústavy ČSSR jsou veškerá výchova a vzdělávání založeny na vědeckém světovém názoru, přimknuty k životu lidu, opřeny o nejnovější poznatky vědy a pokrokové tradice, že se studium mládeže spojuje se společensky užitečnou, zvláště výrobní prací. Výchova a vzdělání v jednotlivých stupních škol od škol mateřských přes základní devítiletou školu a různé typy středních škol až ke školám vysokým na sebe organicky navazují a doplňují se.

Bohatost a mnohotvárnost forem výchovných institucí i jejich vzdělávacího obsahu nesmí však vést k porušení principu jednotnosti veškeré výchovy a vzdělání. Proto zákon svěřuje zásadní ideové řízení výchovy a vzdělání ministerstvu školství a kultury jako vrcholnému orgánu státní správy.

Dalším rysem nového školského zákona, který jej kvalitativně odlišuje od zákonů předchozích je, že realizuje v celé nové školské soustavě organické spojování výuky základů věd s fyzickou prací, přiměřenou duševnímu a tělesnému vývoji dětí a mládeže. Odstraňují se tak nedostatky dosavadního, převážně verbálního rázu vzdělání mládeže, které jsme zdědili po buržoazní škole. Skutečně harmonického a všestranného rozvoje každého člověka lze dosahovat jen systematickým spojováním duševní a fyzické činnosti. Prostředkem k tomu je uskutečňování polytechnického vzdělání a důsledná pracovní výchova veškeré naší mládeže. Důraz na pracovní výchovu a pracovní vyučování je charakteristickým rysem naší nové základní devítileté školy i všech druhů středních škol pro mládež po 15. roce věku, kde se již spojuje vyučování s výrobní praxí na závodech nebo v zemědělských družstvech. Současně se všechna mládež přiměřeně svému věku a silám účastní veřejně prospěšné práce. Dialektické spojování duševní a fyzické práce na všech typech škol bude důležitým prostředkem výchovy morální i citové i kritériem estetického a politického uvědomění žáků a studentů. Fyzická práce se stane jejich potřebou a nutnou podmínkou i pro rozvoj jejich práce duševní.

Nový školský zákon vyjadřuje dále v mnoha svých ustanoveních ideu socialistického humanismu tím, že vytváří předpoklady k zabezpečení rozvoje osobitých schopností a nadání každého jednotlivce. Vychází z vědeckých zjištění, že každý jedinec je nadán určitými vlohami, které lze rozvíjet účelně volenou činností ve schopnosti, jejichž souhrn je výrazem nadání člověka. Přitom jde nejen o nadání k umělecké nebo vědecké činnosti, ale i o nadání k různým druhům výrobní práce a k organizační činnosti, jež je právě tak společensky hodnotná a kterou je také třeba pod-

chycovat a rozvíjet. Nová školská soustava vytváří proto řadu předpokladů pro rozvoj osobitých vloh a nadání v řadách mládeže i pracujících. Nové pojetí obsahu výchovy a vzdělávání na všech typech škol umožňují plně uplatnění takových metod, které přispějí k vyhledávání a výchově talentů. Rovněž zavádění systému volitelných předmětů a předmětů nepovinných, a to i na základní devítileté škole přispěje k rozvoji rozmanitých vloh dětí právě tak jako bohatě rozvíjená zájmová činnost a různé soutěže technické i estetické tvořivosti mládeže. Možnost diferencovaného rozvíjení zájmů a schopností mládeže je dána i velkou rozmanitostí druhů středních a vysokých škol, i velkou bohatostí forem studia pracujících ve státních, podnikových a družstevních výchovných zařízeních a institucích. Nový školský zákon poprvé vytváří i přímo nové typy škol pro zájmové studium různých oborů umění a jazyků. Jsou to lidové školy umění, lidové školy jazyků, hudební a taneční školy pro zvlášť nadanou mládež, které mají sehrát v období výstavby vyspělé socialistické společnosti i ve společnosti komunistické významnou úlohu v péči o harmonický rozvoj každého jejího člena i v péči o bohatý rozvoj uměleckých talentů mezi mládeží a dospělými. Humanistický rys zákona se projevuje i ve zřizování celé řady škol pro děti vyžadující zvláštní péče, které se mají postarat o maximální rozvoj omezených schopností svých chovanců a vřazovat je do společnosti jako jejich plnoprávné členy. Humánnost nového školského zákona potvrzuje např. i okolnost, že zmizely bývalé názvy nápravných institucí, jako různých domovů pro mládež se zvýšenou péčí, dorostových výchoven mládeže apod. na znamení toho, že jde o zařízení nového typu, v nichž bude na základě makarenkovského pedagogického optimismu pečováno o mládež, která z různých důvodů je výchovně ohrožena nebo dokonce i narušena a která z těchto institucí se musí navracet do společnosti bez jakékoliv pečeti méněcennosti.

Zcela novým znakem nového školského zákona je dále to, že uvádí v život myšlenku těsnějšího sepětí školního vyučování s péčí o děti v době mimovyučovací. Tím umožňuje postupné zřizování kvalitativně vyšších typů výchovných zařízení, tj. škol s celodenní péčí a škol internátních. Tyto nové typy výchovných zařízení spolu se školními družinami a se školními kluby jsou výrazem stále se prohlubující péče společnosti o výchovu dětí. Školy s celodenní péčí, na které se postupně přemění všechny naše tradiční povinné všeobecně vzdělávací školy, budou základním typem výchovného zařízení pro mládež do 15 let. Celodenní školy zabezpečí dětem po vyučování i jejich přípravu na příští den, jejich aktivní odpočinek, rekreaci, bohatý rozvoj jejich zájmů, jakož i plnější a organizovanější účast mládeže v kulturním, politickém a hospodářském životě společnosti. Školy internátní pak zcela jistě svým výchovně vzdělávacím obsahem a všestrannou péčí o děti, svou bohatou vybaveností i početným stavem učitelů, vychovatelů a instruktorů se stanou školami budoucnosti. Je tedy školský zákon v tomto smyslu zaměřen perspektivně do doby, kdy se nutně změní životní styl v rodině, která však i nadále zůstane hlavním článkem naší společnosti. Spolupráce s rodinou se však dostane na kvalitativně vyšší stupeň. Školy a výchovné instituce budou mít nepochybně daleko větší vliv na výchovu dětí v rodině, která pobude živelnosti a mnohdy i prvků svévole a stane se uvědoměle organizovaným faktorem v komplexu výchovné péče o mládež.

Školský zákon také plně respektuje princip prohlubující se demokracie, který tkví v neustále se rozšiřující účasti pracujících na řízení a správě. Podíl pracujících a jejich institucí na organizování, řízení a kontrole výchovy mládeže u nás se zvětšuje. Významně se posiluje zejména úloha národních výborů. Ty podle zákona řídí a kontrolují veškerou výchovu a vzdělávání ve svém obvodu a plně za ni odpovídají. Národní výbory jako nejmasovější organizace pracujících mají také plnou odpovědnost za realizaci školského zákona v praxi. Sdružují k tomu i jiné organizace a dobrovolné instituce. Z nich nejvýznamnější jsou Sdružení rodičů a přátel školy a poradní sbory, jejichž zřizování při školách je přímo zákonem uloženo. Sdružení rodičů a přátel školy se podle zákona musí stát významnými institucemi pracujících. Jejich pravomoc v duchu prohlubující se demokracie bude zvýšena právě tak jako jejich odpovědnost. Na sdružení rodičů a přátel školy budou patrně přeneseny i některé funkce, rozhodování v určitých záležitostech, při čemž i nadále bude respektována zásada plné odpovědnosti a zvýšené pravomoci ředitele školy.

Nový školský zákon se tedy odlišuje řadou významných nových znaků od školských zákonů předchozích. Na tyto zákony však navazuje v hlavní tendenci, kterou i nadále sleduje a prohlubuje — plně demokratisovat výchovně vzdělávací systém v naší republice, dále prohlubovat vzdělání všeho lidu a učinit z něho jeden z hlavních nástrojů budování socialismu a komunismu.

Nový školský zákon — zákon o soustavě výchovy a vzdělávání netvoří však jen organizační základnu našeho výchovně vzdělávacího systému. Je především propracováním ideové směrnice usnesení ÚV KSČ z r. 1959 »O těsném spojení školy se životem a o dalším rozvoji výchovy a vzdělání v ČSR«. Jeho realizace znamená především realizaci ideových, pedagogických a politických záměrů, které sleduje. A to je bezesporu dlouhodobá záležitost, proces, který musí být cílevědomě uskutečňován jak v oblasti teorie, tak i v oblasti školské praxe.

Současná praxe škol je často v rozporu se základními ideami přestavby výchovy a vzdělávání. Uskutečňování změn obsahu, metod a forem práce školy ve smyslu těsného spojení školy se životem zdaleka nepostupuje tempem, které by odpovídalo tempu rozvoje ekonomiky naší společnosti se všemi důsledky tohoto rozvoje pro oblast nových společenských vztahů a nové morálky. Osvobozená práce, která je plodem nových výrobních vztahů, vytvořila podmínky pro skutečné osvobození člověka a pro jeho harmonický vývoj. Mění se obsah morálních pojmů, které dostávají socialistickou náplň. Náš člověk už dnes je v podstatě svobodnější, aktivnější, kolektivnější i novým způsobem ukázněnější, je to člověk s novými názory na práci, na společenské vlastnictví apod. Socialismus od základu změnil pomalé životní tempo buržoazní společnosti. Nový socialistický rytmus práce i života proniká do všech oblastí společenské praxe. Zapojování žen do pracovního procesu mění i styl rodinného života a klade na výchovu dětí další, před tím nebývalé nároky. Zvýšená životní úroveň celé masy pracujících vyvolává nové potřeby a současně přináší i nové problémy jak v oblasti materiální, tak i v oblasti morálně politické. Na formování mladého člověka se stále intenzivněji podílí i celá veřejnost se svými pozitivními i negativními vlivy.

Tyto důsledky velkých společenských přeměn mají přirozeně svůj odraz i v každodenním životě rodiny, v níž vyrůstá náš žák, student či učeň. Výchovná praxe školy, má-li být úspěšná, musí je vzít v úvahu a musí zároveň reagovat i na nové potřeby výchovy člověka pro komunistickou společnost. A právě proto, že se v současné praxi našich škol tento zřetel dosud cílevědomě neuplatňuje, že se praxe většiny našich škol žádoucím tempem nepřizpůsobuje změněným společenským podmínkám a požadavkům, že se ve škole sráží stará praxe s novou situací, dochází k častým kolizím.

Životní dynamika socialistické a komunistické společnosti žádá i dynamickou školu, zatím co se v praxi dosud udržuje statická škola, bez dynamiky samostatné práce a pohybu dětí. Požadavek výchovy iniciativních a podnětných lidí komunistické éry naráží na starou praxi výchovy poslušných jedinců bez valné iniciativy, což mohlo vyhovovat plně buržoazní společnosti, nikoliv však společnosti naší a dokonce už ne společnosti komunistické. Základní požadavek komunistické výchovy, to je výchova mládeže pro plné uplatnění ve společensky užitečné praxi, těsné spojování školy se životem, naráží na tradici staré, izolované a od života odtržené školy. Naproti tomu se někdy pod heslem těsného spojení školy se životem zanášejí do praxe školy elementy, které mají své plné uplatnění v oblasti výroby, nikoli však v oblasti výchovy mládeže, jako jsou například různé formy pracovního vyučování apod. Bohatý rozvoj osobnosti každého žáka vyžaduje maximální využívání aktivních metod a forem vyučovacích, zatím co praxe převážně ulpívá na tradičním pojetí vyučování, při kterém je aktivní toliko učitel a nikoliv také žák. Tyto a celá řada jiných rozporů mezi novými požadavky a starou praxí vyvolávají nejen četné kritické připomínky k současné práci naší školy, ale hlavně brání uskutečňování cílů komunistické výchovy mládeže.

Nový školský zákon, který jasně sleduje především tyto cíle, může být v praxi realizován jediné tehdy, budou-li rozpory mezi novými požadavky a současnou praxí cílevědomě odstraňovány, bude-li především obsah, metody i formy práce škol a výchovných zařízení plně odpovídat základním rysům školského zákona, které jsou v plné shodě s cíli komunistické výchovy. Není třeba zdůrazňovat, že se tak může stát jediné za plné podpory vědy, především pedagogiky a psychologie. Výchova vzdělání se musí totiž opírat o nejnovější poznatky vědy a o trvalé hodnoty umění, jak to přímo i školský zákon určuje. Tyto poznatky musí však věda získávat s dostatečným předstihem, aby mohla praxi usměrňovat i praxi rozvíjet. Současná pokroková praxe ji dává k tomu dostatek příležitostí.

Které aktuální otázky v praxi a teorii je třeba řešit v souvislosti s novým školským zákonem, aby byly zmíněné rozpory cílevědomě odstraňovány?

Je to především správné stanovení základní koncepce jednotlivých typů škol a výchovných zařízení, tj. jejich obsahu, metod a forem práce. Koncepce naší základní devítileté školy byla již stanovena a obsahuje shrnutí dosavadních názorů na pojetí tohoto typu školy, který je základním článkem soustavy výchovy a vzdělání. Jde o vytvoření školy s výrazně výchovnou funkcí, zaměřené k výchově komunistických občanů, školy obsahově vyvážené, aktivní, zdravé a radostné. Tato škola má poskytovat mládeži

základní všeobecné a polytechnické vzdělání, solidní všeobecnou průpravu ke společensky užitečné práci a vytvářet všechny možnosti pro bohatý rozvoj osobitých zájmů žáků. Koncepte této školy byla s plným souhlasem přijata jak pedagogy, tak i širokou veřejností. Očekává se jen, jak bude realizována praxí.

Byla vyjasněna i koncepte škol II. cyklu, poskytujících střední vzdělání, kde se již v plné míře uplatňuje požadavek organického zapojení žáků do výrobní práce v míře odpovídající speciálnímu poslání jednotlivých typů škol tohoto cyklu. S velkou pozorností byla promyšlena zvláště koncepte střední školy pro pracující jakožto nového typu střední školy, kterou bude procházet převážná většina mládeže na cestě k získání úplného středoškolského vzdělání.

Po vyjasnění základní koncepte I. a II. cyklu se již pracuje na osnovách a na učebnicích především pro základní devítiletou školu. Osnovy i učebnice mají položit dobrou základnu pro realizaci nového obsahu práce v praxi. Práce na nich je neobyčejně složitá a rozsáhlá a vyžaduje plné pozornosti i vědeckých pracovišť, především pracovišť pedagogických. Učebnice a osnovy mají především zaručit vnitřní jednotu našeho výchovně vzdělávacího systému, logické navazování škol II. cyklu na základní devítiletou školu při plném uplatnění pedagogické zásady přiměřenosti. Osnovy a učebnice musí podstatnou měrou přispět také k tomu, aby byly postupně odstraňovány rozpory mezi stanoveným cílem a současnou praxí, aby praxe byla účinně oplodňována těmi ideami, které povedou ke komunistické výchově.

Stanovením koncepte škol I. a II. cyklu není práce v této výrazně ideové oblasti skončena. Bude třeba stanovit koncepci dalších škol a výchovných zařízení. Půjde např. o vytvoření jednotného výchovného zařízení pro děti předškolního věku, které by v organické jednotě spojovalo zdravotní a výchovnou péči o děti do šesti let. Půjde o stanovení koncepte celé řady škol pro mládež vyžadující zvláštní péče, které se musí plně rozvinout, jak to odpovídá humanistickému poslání těchto škol v našem státě.

S velkou pozorností musí být co nejdříve přistoupeno ke stanovení koncepte nových typů výchovných zařízení, tj. škol s celodenní péčí a škol internátních, už také proto, že tradiční typy naší především základní školy budou již v nedaleké budoucnosti zcela zákonitě přeměňovány v tyto nové vyšší typy škol, které budou organicky spojovat dosavadní školní a mimoškolní péči o žáky a zároveň do jisté míry přebírat i část dosavadní péče rodiny o výchovu dětí. Vytvoření těchto nových typů škol přináší sebou celou bohatou škálu obsahových, metodických, hygienických a organizačních problémů. Bude zapotřebí prověřit zejména dosavadní obsah vyučování z hlediska možností, které poskytuje celodenní péče o děti, upravit popř. i učební plány, promyslet změny v dosavadní organizaci kolektivního vyučování, stanovit, jak co nejučelněji střídat práci a odpočinek dětí. Školy s celodenní péčí poskytnou jistě další bohaté možnosti pro kolektivní výchovu dětí. Jejich režim však musí zajistit úplný rozvoj individuality každého jedince, jeho rozmanitých sklonů a zájmů. Zvláštním pedagogickým problémem v těchto zařízeních bude zejména využití volného času podle osobitých potřeb dětí, spojení dosavadních forem kolektivní výchovy s nejrozmanitějšími formami individuální péče o děti. Ve školách s celodenní péčí musí být vytvořeno radostné a zdravé prostředí s dostatečnou

možností jak pro bohatý život v kolektivu, tak pro zájmové vyžívání a pro pohyb dětí. Školy s celodenní péčí i školy internátní se musí stát přitažlivým zařízením pro naši mládež, která v nich bude obklopena péčí pedagogů, hygieniků, uměleckých, technických, sportovních instruktorů a ostatního personálu. Vyjasňování koncepce těchto nových zařízení se proto musí stát společnou záležitostí jak pedagogů teoretiků i praktiků, tak i lékařů, inženýrů apod., aby mohla být dobře promyšlena i další opatření, jako je vypracování nových projektů školních budov, příprava učitelů apod.

Podobného vyjasňování bude také zapotřebí před zakládáním škol pro zájmové studium umění a jazyků, jako jsou např. školy hudební a taneční, lidové školy umění a jazyků i když je jejich funkce a poslání školským zákonem dostatečně přesně určena.

Důležitým faktorem koncepce jednotlivých typů škol a výchovných zařízení je vedle stanovení jejich obsahu i určení odpovídajících metod a forem jejich práce. Stanovení obsahu, tj. učebních plánů a osnov, je především záležitostí vedoucích správních a pedagogických institucí, které přitom musí těsně spolupracovat a širokou obcí teoretiků různých oborů i praktiků. Avšak jeho realizace je výlučně záležitostí praxe. Ve školské praxi půjde především o správné pochopení obsahu příslušné školy a výchovného zařízení masou učitelů a vychovatelů a o používání správných metod a forem ve výchovně vzdělávacím procesu. Ukazuje se totiž, že především nesprávným používáním metod a forem se v praxi zkresluje na mnohých školách např. správná zásada spojení školy se životem, že se porušují pedagogické zásady přiměřenosti a zdravého růstu dětí, že se brání rozvoji aktivity dětí apod. Stanovení správných metod a forem práce škol a výchovných zařízení i sledování, jak se uplatňují v praxi musí být proto věnována stejná pozornost, jako stanovení obsahu.

Realizace školského zákona je v podstatě nemožná bez zásadního přehodnocení metodické práce škol v duchu aktivizace metod vyučování i učení. Princip aktivity naší školy má hluboký politický a pedagogický smysl. Aktivita mas je vlastním zdrojem výstavby socialistické a komunistické společnosti. Již ve škole musí být položeny základy výchovy aktivních, činných lidí. Aktivita jedince se rozvíjí v činnosti. Bez školy, která k tomu nedává příležitosti, aktivní mládež nevychováme. Proto se současná praxe škol musí orientovat tak, aby žák byl ve škole maximálně činný, aby byl aktivním spolutvůrcem své osobnosti, svého života, a v budoucnu i spolutvůrcem života celé společnosti. Princip aktivity musí proniknout do všech článků vyučovacího procesu, i do výkladu učitele, i do metod upevňování učiva, do praxe hodnocení žáků, do praktického uplatňování získaných vědomostí. Tento princip musí proniknout i do organizace výchovného procesu se žáky v době mimo vyučování, do praxe pionýrské a svazácké organizace. Přitom není třeba zdůrazňovat, že i nadále pevně stojíme na pozici vedoucí úlohy učitele v naší škole. Pro maximální uplatnění principu aktivity v našich školách bude nutné vytvářet podmínky nejen v přípravě a dalším vzdělávání učitelů, ale také v oblasti materiální. Řešení pomůckového problému, zejména pak vybavení škol audiovizuálními prostředky, má vytvořit materiální základnu pro uplatňování moderních vyučovacích metod. Projekty školních budov a úprava budov starších má dát učitelům dostatek vhodných prostorů, odborných pracoven, laboratoří, dílen, kluboven, které jsou důležitou podmínkou při aktivizaci metod vyučo-

vání a učení. I tato opatření, která má zajišťovat především ministerstvo školství a kultury a národní výbory, jsou nezbytnou podmínkou pro úspěšné uvedení nového školského zákona v život.

S realizací nového školského zákona souvisí i revize dosavadních pedagogicko-organizačních předpisů pro školy. I když byly před několika lety novelizovány a v podstatě již sledují cíl komunistické výchovy mládeže, je třeba mnohé z nich znovu přehlédnout z toho hlediska, jak umožňují školám uskutečňování nových principů, především pak těsné spojování výchovně vzdělávacího procesu se životem, uplatňování principu aktivity, zesíleného zřetele k hygieně školní práce apod. Zde půjde o řadu vážných pedagogických norem, jako je např. norma o hodnocení žáků a nový klasifikační řád. Ten musí respektovat nejen úzká hlediska školního prospěchu žáka, ale postihnout a zhodnotit v určitých časových etapách v podstatě celý rozvoj žákovy osobnosti, jak to odpovídá zásadám socialistické pedagogiky. Nový způsob hodnocení žáků musí postihnout i změny, které do výchovné praxe vnesla zásada těsného spojení školy se životem a musí zajistit takovou praxi, kdy žák bude hodnocen především z hlediska cílů naší společnosti, v níž je tvořivá práce nejvlastnějším projevem lidské činnosti a harmonický rozvoj osobnosti cílem našich komunistických humanitních snah. Z hlediska zajištění správného režimu života dětí ve škole i mimo ni bude také potřeba přezkoumat dosavadní organizaci školního roku a prázdnin tak, aby při respektování zásad pedagogických i hygienických se účelně střídalo činnorodé zaměstnání žáků s jejich odpočinkem. Hlediska hygieny školní práce musí se vůbec v daleko větší míře uplatnit v praxi škol a musí proto najít správný odraz i ve všech pedagogicko-organizačních předpisech pro jejich práci.

Ani nejlépe stanovená koncepce jednotlivých typů škol a výchovných zařízení, správně stanovený obsah, metody i formy jejich práce nezaručí však ještě jejich tvůrčí uplatnění v praxi. O tom rozhodne masa učitelů a vychovatelů. Na té také záleží, jak budou zásady nového školského zákona realizovány. Není třeba zdůrazňovat, jaké nároky to bude klást na jejich odborné, ideové a politické kvality, jak citlivého vedení učitelů a vychovatelů ze strany ředitelů a inspektorů bude třeba, jakou významnou úlohu zde mají stranické a odborové organizace na škole.

O uskutečnění skvělých myšlenek o výchově a vzdělávání mládeže pro život a práci v komunistické společnosti, které zakotvuje školský zákon, rozhodne především každodenní práce školy, usilovná pedagogická práce každého učitele. Ta předpokládá, aby činnost celé školy byla vyvážená, dobře vnitřně sladěná, zbavená nervozity, spěchu a narušování, aby každý úkol, který škole ukládá kdokoliv, byl zvažován z toho hlediska, jak prospěje socialistické výchově mládeže. Hlavní pozornost učitelů, ředitelů i školních inspektorů musí být zaměřena na vnitřní práci školy, na zajištění vysoké kvality práce v každém vyučovacím předmětu, na to, jak se v něm organicky spojuje výchovně vzdělávací proces se životem. Zde, ve vlastním vyučování, v každé vyučovací hodině se totiž rozhoduje o skutečné úrovni vědomostí a dovedností žáků a studentů; vyučování pak je i nejúčinnějším prostředkem socialistické výchovy. Velká složitost výchovné práce si dále žádá, aby každá škola pracovala podle promyšleného sy-

stému výchovné práce se žáky ve škole i mimo školu, aby sledovala na základě jednotného výchovného plánu činnost všech výchovných činitelů. Jedině taková práce školy nakonec rozhodne o tom, jak kvalitně bude připravena mládež do života. Je tedy zcela v duchu školského zákona, abychom zaručili škole i učitelům všechny podmínky pro jejich nerušenou činnost, abychom je osvobodili od všeho, co je od vážné pedagogické práce odvádí, abychom znovu ukázali na významné místo školy a učitele ve společnosti a tak zajistili, že se učitelům dostane v práci všestranné podpory a ocenění od všech státních orgánů, závodů, společenských organizací a občanů, jak to požaduje i školský zákon.

Školský zákon ukládá i naší pedagogické vědě nebývalé a složité úkoly. Otevírají se před ní celé oblasti, ve kterých je nutno zahájit intenzivní vědecké bádání. Je to např. široká oblast studia pracujících, kde je třeba řešit zásadní obsahové a metodické otázky, mnoho speciálních didaktických problémů, propracovávat psychologii učení dospělých apod. Je to dále oblast učňovského školství se svou složitou problematikou pedagogiky profesionálního výcviku, je to celá oblast škol pro zájmové studium, umění a jazyků, kde bude třeba propracovat velmi citlivě speciální didaktiku vyučování různým oborům umění, studovat zákonitosti vývoje talentovaných jedinců, stanovit zásady pro jejich výběr apod. Avšak i úsek tradičních všeobecně vzdělávacích škol s perspektivou rozvoje škol s celodenní péčí a škol internátních, intenzivní rozvoj škol pro mládež vyžadující zvláštní péče v příštích letech naznačuje celou řadu nových pedagogických problémů, které je třeba s náležitým předstihem řešit. Je to především otázka promyšleného obsahu těchto typů škol, jejich metod a forem práce, jejich režimu, problematika harmonického rozvoje osobnosti v podmínkách kolektivní výchovy apod.

Vědeckého zkoumání si zaslouží studium všech progresivních jevů v současné praxi škol. Zde půjde především o rychlejší zobecňování kladných jevů v praxi pracovního a polytechnického vyučování, spojování škol se životem vůbec, o vědecké zhodnocení praxe s osnovami výchovné práce, aby mohly být v dohledné době zavedeny na všechny školy jako nová progresivní pedagogická norma. Půjde však také i o posouzení negativních zjevů školské praxe. Máme na mysli např. vědeckou analýzu příčin propadání žáků, především v základní devítileté škole, abychom jeho podstatným snížením vytvořili jeden ze základních předpokladů pro to, aby převážná část mládeže dosáhla úplného středoškolského vzdělání. Máme dále na mysli vědeckou analýzu příčin narušení části naší mládeže, analýzu trestnosti, sebevražednosti i když jde proti první republice o podstatný pokles těchto jevů. V oblasti vyučovacích metod bude nutné s velkou intenzitou řešit metodiku práce s audiovizuálními prostředky, rychleji reagovat na současné problémy v oblasti metod a forem pracovního vyučování, propracovávat laboratorní metody s perspektivou, že se nové školy budou stále ve větší míře vybavovat laboratořemi a odbornými pracovními apod. Z toho hlediska bude nutné řešit i problém konsolidace učebních předmětů, a to i na základních devítiletých školách, aby mohlo být odborných pracovníků co nejvíce využito. Bude třeba zajistit vědecký přístup i k řešení důležitých pedagogicko-organizačních otázek, které mnohdy velmi podstatně za-

sahují do života škol a ovlivňují jejich kvalitu, aby práce na příslušných normách mohla být postavena na potřebnou vědeckou bázi. Jde např. o stanovení zásad správného režimu dne, týdne i roku pro mládež ve věku školou povinném, o stanovení délky vyučovací jednotky, délky přestávek a jejich využití apod. Je také nutné včas propracovat a teoreticky zdůvodnit zásady rozvoje sítě základních škol s ohledem na předpokládanou radikální změnu v síti škol málotřídních. Vědeckých podkladů by bylo také třeba pro stanovení optimálních podmínek pro řízení jednoho školního celku, vědeckého propracování si zaslouží i práce ředitelů škol a školních inspektorů, celá oblast řízení školství vůbec, která se musí stát nedílnou součástí pedagogické vědy.

Tento zběžný a zdaleka ne úplný výčet problémů dokazuje, jaké široké pole působnosti otevírá školský zákon našim vědeckým pedagogickým institucím a vysokým školám, které nadto řeší a musí řešit i zásadní otázky rozvoje komunistické výchovy mládeže ČSSR, jež jim určuje státní plán vědeckého výzkumu. Uvedené problémy bude možné řešit jedině za předpokladu účelné organizace vědeckovýzkumné činnosti, za předpokladu využití všech vlastních sil, i za soudružské spolupráce s vědeckými institucemi v SSSR a v lidově demokratických státech.

Nový školský zákon je dalším důkazem veliké péče naší strany a státu o mládež a o veškerý pracující lid. Je zárukou všestranného rozvoje každého jedince v socialistické společnosti a tím i jedním z přesvědčivých dokladů předností našeho zřízení před zřízením kapitalistickým. Uskutečnění jeho zásad bude nejen velkým přínosem k dokončení kulturní revoluce u nás, ale i významným příspěvkem ke konečnému vítězství socialismu v jeho soutěži s kapitalismem ve světovém měřítku.